

ASHTARXONIYLAR DAVRIDA TASHQI SIYOSAT

Shavqatulloev Do‘stmuhammad

Jo‘ramurodov Islom Gulshanbek o‘g‘li

e-mail: ma6069054@gmail.com

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari.

Anontasiya: Ashtarxoniylar sulolasi vakillarining tashqi siyosati faol tarzda amalga oshirilgan bo‘lib, qo‘shni va chet el mamlakatlari bilan o‘zaro elchilik, diplomatik va savdo aloqalari yaxshi rivojlangan. Ushbu maqolada Ashtarxoniylar davrida tashqi siyosat haqida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: elchi, savdogar, Silsilat as-salotin, mullo, ekspeditsiya

FOREIGN POLICY IN THE ASHTARKHAN PERIOD

Abstract: Active foreign policy of representatives of the ashtarakhanids dynasty as implemented, the interaction with the army and foreign countries embassy, diplomatic and trade relations are well developed. This article covers foreign policy in the period of Ashtarakhany.

Key words: ambassador, merchant, series as-Salutin, mullo, expedition.

Hukmdor Imomqulixon davrida Hindiston, Eron va Rossiya bilan elchilik munosabatlari o‘rnatilgan. Aynan uning zamonida Rossiyadan Ivan Xoxlov 1620-1622-yillarda Buxoro xonligi hududiga tashrif buyuradi. Ivan Xoxlov Buxoroga elchilar va savdogarlar jamoasini boshlab kelgan[1]. Uning hukmronligi davridagi elchilik munosabatlari orqali mamlakatning tashqi xavfsizligini ta‘minlashga intilganligini ko‘ramiz, zero ayrim hududlar, jumladan, Hazorajot va Kobul uchun Boburiylar bilan ziddiyatga borishganligi ham sir emas. Ayni mana shu davrda Buxoro xonligining Rossiya bilan iqtisodiy va diplomatik aloqalari rivojlanish bosqichiga kira

boshlagan. Buxoro elchilari o‘zlarining bir qancha savdo karvonlari bilan Moskvaga borishardi. Hatto 1613-yilda ikki davlat orasidagi o‘zaro savdo aloqalari pasaygan davrda ham qozonliklar bir necha marotaba xatlar almashinuvi natijasida Buxoro va Xivadan 300 ta savdogar kelgan bo‘lsa, javob tariqasida Rossiya Buxoroga elchilar va savdogarlar guruhini jo‘natdi[2].

Bundan tashqari Imomqulixon davrida Buxoroning bir qator mamlakatlar bilan olib borgan tashqi siyosiy aloqalari haqida o‘z davri manbalarida juda ham ko‘plab ma‘lumotlar keltirilgan[3]. 1618-yilda u Xitoyga elchilar yuborgan bo‘lsa, Ivan Xoxlov elchiligiga javoban Moskvaga elchilar uzatadi.

Ayrim vaziyatlarda amaldorlar ham keng ta‘sir doirasiga ega bo‘lishgan. Sulola vakili Vali Muhammadning taxtdan qulatilib, uning o‘rniga Imomqulixonning o‘tirishi ham elchilik munosabatlari yordamida Xurosonda tiklangan hokimiyatning osongina qo‘ldan chiqarilganligi oqibatida sodir bo‘lgan [4]. Chunki bu uchun ancha mashaqqat chekkan amaldorlar bunga jimgina qarab tura olmas edilar. “Silsilat as-salotin” asarida Abdulazizxonning boshqa ashtarxoniy hukmdorlar singari Hindiston, Eron va Turkiya kabi davlat rahbarlari bilan yozishmalaridan namunalar[5] keltirilgan bo‘lib, bu bizga shu davrda mamlakatlararo o‘zaro aloqalarning qay darajada bo‘lganligini bilish imkoniyatini beradi. Bundan tashqari Abdulazizxon 1669-yilda mullo Farruh boshchiligidagi [6] elchilarni Rossiyaga uzatgan bo‘lsa, bu elchilikka javoban Buxoroga aka-uka Pazuxinlar boshchiligidagi rus elchilari tashrif buyurishadi. Keyinchalik, Usmoniylar davlati bilan ham diplomatik aloqalarni mustahkamlab borganlar, masalan, 1673-yilda Abdulazizning elchilari Usmoniylar imperiyasi tomonidan Istanbulda qabul qilingan [7]. Tadqiqotchilarning e‘tirof etishiga qaraganda, Abdulazizxonning

diplomatik aloqa o‘rnatish qobiliyati mavjudligi va bundan Xiva, Dehli, Isfahon va Istambulga uzatadigan elchiliklarida foydalangan. Ushbu hukmdor zamoniga kelib Rossiyaning O‘rta Osiyo xonliklariga nisbatan qiziqishi ortib ketishi natijasida, Pyotr I tomonidan dastlabki harbiy ekspeditsiyalar uzatila boshlangan. 1717-yilda Rossiyaga Qulibek to‘pchiboshi rahbarligida elchilar uzatilgan. Rossiya tomonidan xonliklarga uzatilgan Bekovich-Cherkasskiy ekspeditsiyasi bosqinchilik harakatlariga zamin tayyorlagan harakatlarning ibtidosi bo‘ldi[8]. XVII-XVIII asrlardanoq xonliklarga o‘qotar qurollar savdosi ta‘qiqlab qo‘yilgan edi. Abulfayzxon davridagi tarixiy voqealar XVIII asrda yashab o‘tgan marvlik tarixchi Muhammad Kozimning “Nomayi olamaroyi Nodiri” asarida ham uchraydi. Unda asosan Eron qo‘shinining 1747-yilda O‘rta Osiyo hududiga bostirib kirish holatlari tasvirlangan [9]. Bundan tashqari “Silsilat as-salotin”da qo‘shni Eron safaviylari va Hindistonda boburiylar bilan olib borilgan aloqalar haqida hikoya qilinadi[10].

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Веселовский Н. И. Хохлов И.Д. “Русский посланник в Персию и в Бухару в XVIIв.” - Санкт-Петербург:, 1891. -С.12, 17
2. История Бухары, /АН РУз, под редакцией И.Муминова. -Ташкент: Фан, 1976.-С. 118
3. Зияев А. Х. «Силсилат ас-салотин» как исторический источник. /Автореферат. –Ташкент: 1990. -Б. 11
4. “Азамат Зиё Ўзбек давлатчилиги тарихи.-Тошкент: Шарқ, 2000,- Б.261.
5. Бўрибой Аҳмедов. Ўзбекистон халқлари тарихи манбалари. - Тошкент: Ўқитувчи, 2001.-Б. 232

6. Прием в России и отпуск среднеазиатских послов в XVII и XVIII столетиях. Составил Н.Веселовский.-Спб.,1884. -С.17
7. Васильев А. Знамя и меч от падишаха. -Москва: Институт востоковедения РАН, 2014.-С.93
8. Азамат Зиё Ўзбек давлатчилиги тарихи.-Тошкент: Шарқ, 2000,- Б.277.
9. Бўрибой Аҳмедов. Ўзбекистон халқлари тарихи манбалари. - Тошкент: Ўқитувчи, 2001.-Б. 232
10. Зияев А. Х. «Силсилат ас-салотин» как исторический источник. /Автореферат. –Ташкент: 1990. -Б. 16

